

Česko-lužický věstník

číslo 7–8
červenec–srpen 2019
ročník XXIX

Po návštěvě budyšinských gymnazistů v Praze si nese i Lenonova zeď vzpomínku na Lužické Srby, foto Jana Štillerová.

Handrij Zejler

Slěpc
(kolem 1840)

Štóz sebje ničo njewaži,
njej' cuzejčesće hódny,
tón k lepšim njech so njebliži,
wón je jim jenož škódny.

Štóz hrjeba w straše do zemje
punt k wikam dowěrjeny,
je wołojany serp za žně
a budže wohañbjeny.

Štóz z hordosću so naduwa
a we njej lěnjosc chowa,
tom' pawa wopuš blyščata
stać budže wyše rowa.

Štóz džěło dobre zatama,
za zhubjene je swari,
je duša słaba, zawistna,
kiž jeno swój chlěw twari.

Štóz klaca jeno z njerody,
po cuzych kijach chodži,
tón bjerje kurwy za knježny
a na ženětwu je wodži.

Štóz žadyn štomik njesadži,
hdyž płoda njemže wužic,
to žurk je, mazuch najhórši,
tom' njedajmy sej služic!

Ničema

Kdo ničeho si neváží,
tomu čest ať se nedá;
k lepším ať se neodváží,
jim uškodil by leda.

Kdo radši hřivnu zakopá,
již dostal k rozmnožení,
je platný jak srp z olova,
čeká ho zahanbení.

Kdo nadouvá se pýchou jen,
v níž skrývá lenost svojí,
tomu ať paví nad hrobem
blyškový ocas stojí.

Kdo dobré dílo proklíná
a že je marné, praví,
je duše špatná, závistná,
jež jen svůj chlívěk staví.

Kdo v špíně šlape ještě víc,
o cizí holi chodí,
ten dělá panny z poběhlíc
a k oddávkám je vodí.

Kdo ovocný strom nesází,
když zisk by neměl z něho,
je křeček, neřád hamizný,
tak k vládě nevolme ho!

Z Handrija Zejlerja zhromadźene spisy. Přeni zwjazk.
Mjeńše basnje a pěsnje I. (Ed. Ernst MUKA, Budyšin 1883,
s. 127–128, dostupné on-line: http://archive.org/stream/zhromadenespisy00zejlgoog/zhromadenespisy00zejlgoog_djvu.txt)
přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Z DOMOVA

► **Medvecká a Meduna na Světu knihy o Chrošćících** – V sobotu 11. května Domowina opět představila na pražském knižním veletrhu Svět knihy jednoho lužickosrbského autora. Tentokrát to byl Křesčan Krawc, který četl ze své knihy *Sej statok stajili* (recenzi jsme přinesli v ČLV 5-6/2019), věnované „povstání“ proti zavření lužickosrbské školy v Chrošćících. Úryvek do češtiny přeložil Radek Čermák a přednesu se ujali Tatjana Medvecká a Jaromír Meduna. Autor byl potěšen nejen hojnou účastí publika v sále, ale také hereckými hosty, kteří jeho text reprodukovali. I je téma viditelně zaujalo a Krawc ochotně odpovídal na dotazy v živé diskusi a přidával další zážitky a vzpomínky. Zájemci o sorabiku z produkce nakladatelství Domowina i Společnosti přátel Lužice pak mohli navštívit stánek lužickosrbského nakladatelství, který měl své místo během celého veletrhu již tradičně v levém křídle. **red**

► (KP 19. 5.) **Pouť smíření s lužickosrbskou účastí v severočeských Hejnicích** – Slavnostní bohoslužby dne 11. května se zúčastnilo více než 200 českých, polských, lužickosrbských a německých poutníků. Hlavní celebrant, mons. Anton Otte, pozdravil věřící i v lužické srbsčině, zazněly také lužickosrbské zpěvy. Anton Otte pochází z Čech z německé rodiny, která nebyla vysídlena na konci války, nýbrž emigrovala v 60. letech do Bavorska. Ve svém kázání mons. Otte připomněl, že mír, ve kterém naše národy žijí již více než 70 let, by nebyl možný bez smíření.

► (KP 26. 5.) **Haňža Hurteková oslavila 90. narozeniny** – V květnu se ve Varnsdorfu dožila životního jubilea Haňža Hurteková. Patří ke generaci Lužických Srbů, kteří po druhé světové válce odešli pracovat do Československa a již tam zůstali. V 18 letech se přestěhovala do Nového Boru, kde byla zaměstnána nejprve jako kuchařka, a tam poznala svého manžela. Poté společně pracovali jako pastýři ovcí. Paní Hurteková udržuje vztahy se svojí vlastí i mateřštinou, odebírá časopis *Katolski Posol*, Velikonoce tráví v Lužici.

► **Výstava o Žitavských postních plátnech v Praze** – Dne 6. června 2019 pořádala Kontaktní kancelář Svobodného státu Sasko sídlící v prvním patře Lužického semináře vernisáž výstavy „Setkání, které zapůsobí. Žitavská postní plátna – jedinečné poklady evropské pozice na Via Sacra.“ Hlavní bodem programu byla přednáška Dr. Volkera Dudecka, bývalého ředitele ži-

Křesčan Krawc (zcela vlevo) na Světu knihy spolu s Radkem Čermákem (autorem překladu a moderátorem) a Tatjanou Medveckou a Jaromírem Medunou, kteří český překlad přednesli, foto Kateřina Kovanic.

tavského muzea, dnes člena předsednictva spolku Zittauer Fastentücher e.V., který exponáty představil.

Postní plátna sloužila ve středověku k zakrývání oltářů v postní době, někde se tento zvyk udržel dodnes. V průběhu doby se tato plátna začala zdobit biblickými výjevy. Velké žitavské postní plátno (o rozměrech 8,2 × 6,8 m) pochází z roku 1472. V deseti řadách je na něm vymalováno 90 výjevů ze Starého i Nového zákona. Malé žitavské postní plátno (4,3 × 3,5 m) je mladší – z roku 1573. Je na něm pouze jediný výjev, a to ukřižování Ježíše Krista. Obě plátna jsou unikátní jak po umělecké stránce, tak svou historií. Do současné doby se takových pozdně středověkých nebo raně novověkých pláten dochovalo jen několik. Tato odolala reformaci (malé bylo dokonce vyrobeno do již luteránského kostela), požárům města, válečným událostem. Velkému plátnu se však stala osudná nikoli 2. světová válka, ale chvíle bezprostředně po ní, kdy sovětsí vojáci plátno našli ukryté na Ojvině, kam bylo převezeno ze Žitavy, aby bylo ochráněno od možných válečných nástrah. Vojáci je roztrhali a vyrobili si z něj saunu (ruskou baňu), čímž unikátní památku fatálně poškodili. Teprve v 90. letech bylo plátno odborně restaurováno a prezentováno v kostele sv. Kříže v Žitavě. Malé postní plátno je vystaveno v bývalém františkánském klášteře v Žitavě. (Více k oběma plátnům v ČLV 2/2015.)

Výstava v saské Kontaktní kanceláři prezentovala historii pláten a obě plátna byla v jejich prostorách k vidění v kopii: malé plátno v barevné kopii, velké sice v černobílé (z fotografie pořízené ještě před druhou světovou válkou), ale díky tomu je možné si udělat poměrně dobrou představu o podobě plátna před poničením sovětskými vojáky.

Návštěvníky vernisáže pozdravil v úvodu David Michel, ředitel Kontaktní kance-

láře, a na závěr i Thomas Zenker, primátor města Žitavy. Nikdo z přednášejících neopomněl zmínit historické a kulturní sepětí mezi Žitavou a českými zeměmi.

Zdeněk Blažek

► **Malinkowa o evangelických emigrantech z Čech v Lužici** – Ve čtvrtek 20. června se v Lužickém semináři konala přednáška Lubiny Malinkowé pod názvem *Česká evangelická emigrace do Lužice*. Tématem byly vztahy mezi lužickými a českými (i slovenskými) evangelíky v období následujícím po bitvě na Bílé hoře, kdy se Lužice stala pro mnohé z Českých zemí nuceně vystěhované protestanty novým domovem. Mnozí čeští evangeličtí duchovní se naučili lužickosrbsky a na území Lužice poté působili trojjazyčně – německy, česky a lužickosrbsky. Lužice se tak v XVIII. století stala územím, kde vedle sebe a společně existovalo několik různých vyznání a jazyků. Malinkowa též hovořila o významu osad obývaných českými exulanty na lužickém území (jmenujme např. Mały Wjelkow, Nízke či Český Rixdorf) a připojila dobové vzpomínky Čechů, jimž na nelehké cestě do nové vlasti podávali útěchu lužickosrbsktí protestantsí duchovní hovořící řečí jim srozumitelnou. Dlužno podotknout, že téma vztahů mezi českými a lužickými evangelíky není v obecném povědomí tolik známé a prozkoumané jako vztahy mezi katolíky, a přednáška tak přiblížila některé nepříliš známé skutečnosti a otevřela mnohá zajímavá témata. Přednáška byla přednesena hornolužickosrbsky, role tlumočnicka se ujal Lukáš Novosad, a poté následovala beseda. Po skončení akce se někteří účastníci spolu s přednášející přesunuli do blízkého restauračního zařízení, kde pokračovali v zajímavé besedě o situaci evangelických Srbů v Horní Lužici.

Kryštof Peršín

► **Partnerství mezi školami v Budyšině a ve Varnsdorfu** – Během letošního roku se konají hned tři akce studentů budyšínského lužickosrbského gymnázia spolu se studenty českého gymnázia ve Varnsdorfu, kterýžto projekt podpořil Česko-německý fond budoucnosti. 14. února se do Varnsdorfu vydal dětský sbor z devátého ročníku budyšínského gymnázia. Děti zpívaly lužickosrbsky, německy, ale také anglicky a francouzsky, předvedly lužickosrbské *husličky* (třístrunné housle) a dudy; největší úspěch mělo chlapecké trio, které předneslo lužickosrbskou báseň v hip-hopové úpravě. Před koncertem během dne ale už děti absolvovaly program společně s varnsdorfskými – hrály spolu hry, trénovaly češtinu i angličtinu a hlavně se seznamovaly. Na začátku dubna se pak žáci desátého ročníku budyšínského gymnázia sešli se svými vrstevníky z Varnsdorfu na exkurzi v Praze, kde spolu pobýli týden. Seznámili se s historií Prahy, navštívili významné budovy a památníky, jeden celý den věnovali Franzi Kafkovi, a samozřejmě zavítali do Lužického semináře, kde se od Lukáše Novosada, předsedy SPL, dozvěděli mnoho nejen o historii a významu budovy, ale vůbec o česko-lužickosrbských vztazích. Poslední akcí projektu bude divadelní vystoupení varnsdorfských v Budyšině, které je naplánováno na prosinec.

Kromě tohoto projektu podporuje budyšínské gymnázium výuku cizích jazyků také jinak: například v šestém ročníku se

mají žáci blíže seznámit s realitami země, jejíž jazyk si ke studiu vybrali. Studenti češtiny se tak jeden den na konci června věnovali českému zeměpisu, zpěvu písní a hraní divadla, druhý den se vydali na výlet do liberecké ZOO a třetí den si vyzkoušeli, jak usmažit české palačinky, a pak vše předvedli svým spolužákům francouzštinářům a ruštinářům, kteří pro ně měli připravené zase svoje výsledky třídní práce.

red

Z LUŽICE

► (SN 11. 4.) **Evaluace projektu Witaj** – Na konferenci o vzdělávání v soukromí ve středu 10. dubna v Chotěbuzi se poprvé hovořilo o výsledcích evaluace vzdělávání podle koncepce Witaj na základních školách v Dolní Lužici. Jazykové středisko Witaj a domowinská župa Dolní Lužice pozvaly asi 40 zástupců institucí, které se zabývají profesionálně nebo dobrovolně výukou lužickosrbského jazyka. Po úvodu do evaluace od Viktora Zakara z Jazykového střediska Witaj Dolní Lužice následovalo pět dalších příspěvků, například o šancích evaluace nebo o opatřeních pro větší přijetí lužické srbstiny ve společnosti. Další diskuse se plánují na květen a červen s učiteli a rodiči.

► (SN 17. 4.) **Lužickosrbský diskusní kroužek mladých** – „Klub mladých lužickosrbských svobodných myslitelů“ je nový

lužickosrbský prostor pro setkávání mládeže, jehož první schůzky v úterý 16. dubna ve Wojerecích se zúčastnilo sedm zájemců. Nápad založit lužickosrbskou debatní společnost měl Darius Buder, aby mladí mohli lužickosrbsky rozmlouvat o různých tématech a svobodně diskutovat. Poprvé debatovali především o vztahu Lužickosrbského parlamentu a Domowiny, o otázce, jak zachovat lužickou srbsčinu mimo Lužici, a o posílení výuky lužickosrbské historie ve škole, kde se jí podle jejich názoru vyučuje příliš málo.

► (Rz2019/5) **Mezinárodní putovní výstava Obrazy krajiny** – Od 26. května mohli návštěvníci Lužickosrbského muzea v Budyšině zhlédnout výstavu Wobrazy krajiny – PŘECHOD 03. Jde o třetí část společného lužickosrbsko-slovenského projektu. Výstava vizuálního umění bude až do roku 2020 putovat po čtyřech museích v Lužici a v Korutanech. *Rozhlad* přináší podrobný článek o projektu od šéfredaktorky Sary Mičkec, ve kterém představuje umělce z obou zemí, jejichž díla budou vystavena, a rozhovor s Andreou Hribnikovou, ředitelkou jedné ze zúčastněných institucí – Korutanské galerie výtvarného umění ve Slovinském Hradci (Slovenj Gradec). Na projektu se dále podílí Muzeum moderního umění Korutan v Celovci (Klagenfurt), z Lužice pak vedle budyšínského muzea také chotěbuzské. Zastoupena budou díla umělců zralých i mladých – jak klasická fotografie a malířství, tak film a video včetně uměleckých experimentů. Záměrem je ukázat, jak se lidská činnost podepisuje na krajině, jak se krajina odráží v umění, krajinu jako společenský a politický pojem, krajinu a lidi v ní. Lužice je představena logicky hlavně z perspektivy těžby uhlí; korutanská krajina a příroda je poničena hornickou těžbou olova a zinku, regulací většiny řek pro potřeby vodních elektráren a nejnověji zprůmyslněným zemědělstvím. Lužická muzea a korutanské galerie spojuje i to, že působí v historicky německo-slovanském prostředí. Výstavu budou provázet koncerty, čtení z obou literatur.

► (NC 2. 5.) **Nové Centrum bezpečnosti v Chotěbuzi** – Od června 2019 bude v nákupním centru Spreegalerie působit společné pracoviště policie a pořádkového úřadu. V Centru bezpečnosti by měl být přítomen vždy jeden zástupce policie a jeden zástupce pořádkového úřadu. S ohledem na současné personální kapacity obou institucí bude Centrum bezpečnosti otevřeno pouze v pracovní dny v odpoledních hodinách. Nápad vybudovat takovéto pracoviště vznikl již dříve v souvislosti s příchodem uprchlíků do města.

Studenti budyšínského a varnsdorfského gymnázia na pražském Vítkově, foto Jana Štillerová.

Studenti češtiny v šestém ročníku budyšínského gymnázia se tři dny věnovali českým reáliím, foto Jana Štillerová.

Sami si zkusili i připravit palačinky, foto Jana Štillerová.

► (NC 9. 5.) **Raná mnohojazyčnost: co to znamená?** – Nowy casnik převzal článek z časopisu *Frühe Kindheit*, který se zabývá mnohojazyčností. V souvislosti s migrací se s ní Německo setkává stále častěji. Autoři článku se snaží poukázat na výhody mnohojazyčnosti. Jejich kritici naopak zastávají názor „jeden člověk = jedna řeč“. Obecně lze říci, že malé děti vyrůstající ve dvou- a vícejazyčném prostředí si jazyk osvojí mnohem snadněji, než když se jej v době dospívání učí od základů. Malé děti mají větší motivaci další jazyk používat, pokud v něm mohou komunikovat např. se svými prarodiči nebo kamarády. Podrobný text, který má posloužit pedagogickým pracovníkům i vícejazyčným rodinám, je k dispozici na internetových stránkách <<http://fruehe-kindheit-online.de/>>.

► (KP 31. 5.) **Jarní koncert sboru Lipa a Lidové muziky z Chrástu** – 26. května se na zahradě kláštera Mariiny hvězdy konal jarní koncert sboru Lipa, jehož letošním hostem byla Lidová muzika z Chrástu u Plzně. Je to jediný český folklorní soubor, který má v repertoáru lužickosrbské písně. Koncert za krásného počasí sledovalo okolo 300 diváků.

► (KP 16. 6.) **Primice novokněze Pětra Mróze** – V neděli 9. června, na svátek Letnic, proběhla v Kulowě slavnostní primiční mše. Pětr Mróz byl na kněze vysvěcen o den dříve v drážďanské katedrále biskupem Heinrichem Timmereversem. Kněžského svěcení se účastnil i bratr novokněze, Florian Mróz, jenž je taktéž knězem. Slavnostní den v Kulowě začal v Mrózově rodném domě, kde se rozloučil s rodiči, kteří ho poté ve slavnostním průvodu společně s dalšími kněžími, ministranty, muži v „křížáckém“ kroji, kteří nesli korouhve, družičkami, zástupci farních výborů, mládeže, Bratrstva a dalších spolků doprovodili do kulowského kostela

Nanebevzetí Panny Marie. Slavnostní bohoslužba byla doprovázena Bratrstvem kulowské farnosti a mládeží z chrosčické farnosti, kde novokněz minulý rok působil jako jáhen. Zazněly zpěvy německé, lužickosrbské, řecké, latinské i hebrejské. Primiční kázání pronesl farář Gerat Wornar lužickosrbsky, pro členy farnosti, kteří jazyk neovládají (kulowská farnost je národnostně smíšená), byl k dispozici německý překlad. V kázání Wornar vyzdvihl pracovitost, otevřenost a nadšení nového kněze pro srbsství. Po bohoslužbě byli všichni přítomní pozváni do stanu postaveného na farské louce u staré školy, kde novoknězi gratulovali další zástupci katolických spolků a poté následovala slavnostní hostina v Šunowě. Odpoledne ještě proběhly slavnostní nešpory, kterých se taktéž zúčastnil biskup Timmerevers.

► (NC 27. 6.) **Studium dolnolužické srbštiny online** – Na internetové stránce <www.sprachkurs.sorbischlernen.de> je k dispozici internetový kurs. Zdarma lze dosáhnout úrovně A2. Frekventanti poznají až 1 800 nových slov, s pomocí zvukových souborů, gramatických cvičení i obrázkových her se mohou připravit na cestování, rozhovory s dospělými i dětmi a vyzkouší si i vaření. Kurs byl financován v rámci projektu Lužickosrbská řeč v nových elektronických médiích, na který přispívají jak Sasko a Braniborsko, tak spolková vláda.

► (Rz 2019/6) **Digitální průvodce lužickosrbským Budyšínem** – Portál <www.sorbenerleben.de> poskytuje on-line průvodce po lužickosrbských zajímavostech Budyšína; pomocí „chytřejšího“ mobilního telefonu se lze s plánem města projít po kulturních památkách spatřených s Lužickými Srby. Prvních pět vycházek představuje školy, kulturu, dějiny, instituce a sakrální památky. Autorem je Bosčij Bjenada,

odborník na marketing v turistice, projekt financovala Nadace pro lužickosrbský národ. Web funguje hornolužickosrbsky, německy nebo anglicky.

Z NĚMECKA

► (Rz 2019/6) **Německo rozšiřuje výuku v jazycích zemí původu** – Podle průzkumu servisu Mediendienst Integration v současnosti spolkové země posilují výuku osob s migračním pozadím v jejich původních jazycích. Tato výuka už v Německu existovala od 60. let, pořádaly ji obvykle konsuláty příslušných států a měly tak možnost žáky politicky ovlivňovat. Proto chce Německo poskytnout alternativu. Sársko loni zavedlo výuku ve čtyřech jazycích, v Berlíně se vyučuje turecky a arabsky. V Severním Porýní-Vestfálsku navštěvuje 98 000 žáků výuku v 23 řečech. V Sasku učí 62 učitelů v 17 řečech, mj. rusky, vietnamsky nebo polsky.

ZE SVĚTA

► (KP 30. 6.) **Lužická srbština zazněla ve Vilniusu** – Členové 1. lužickosrbské kulturní brigády navštívili ve dnech 17.–21. června Litvu. Kromě hlavního města Vilna (Vilnius) se podívali do Marijampolė či na hrad Troky (lit. Trakai). Ve Vilniusu navštívili kromě jiného i pravoslavný kostel a synagogu litevských židů. Ve čtvrtek 20. června oslavili Lužičtí Srbové ve vilniuském kostele svatých Petra a Pavla svátek Božího těla. Slavnostní mši v lužickosrbském jazyce sloužil organizátor celého výletu Hans-Friedrich Fischer – německý kněz působící v Litvě, který je v Lužici známý a umí lužickosrbsky.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek, z Katolského Posoła Kryštof Peršin a z Rozhladu Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Peníze až na prvním místě aneb Finanční záležitosti odborů meziválečné SPL

Ladislav Futtera

Na podzim 1938 upadla s celou československou společností do legracie i SPL. „Přestat nebo pokračovat!?“ ptal se emotivně v prosincovém úvodníku *Lužickosrbského věstníku* slavista Josef Páta. V tuto chvíli doporučoval vytrvat v dosavadní činnosti, proti jeho nadějím se však stavělo až příliš mnoho faktorů. Druhá republika, šokovaná důsledky mnichovské dohody, se snažila rychle skoncovat s faktickými i domnělými nedostatky předchozí periody. Za takový se pokládal i roztržitý spolkový život. Po vzoru sjednocování obdobně roztržitých politické scény mělo následovat i semknutí a propojení všech složek občanského života. V okleštěném Česko-Slovensku, jež bylo existenčně závislé na vůli Německé říše, navíc nebylo myslitelné směřovat spolek kriticky proti německé politice. To vše si velice dobře uvědomoval generální tajemník korporace Vladimír

Zmeškal, který se velice pragmaticky snažil zachránit, co se dá – alespoň po finanční stránce. Sedl k psacímu stolu a jal se vypočítávat pohledávky vůči jednotlivým odborům SPL.

I když komunikace s odbory zvláště po polovině 30. let, kdy doba proluzickým aktivitám příliš nepřála, leckdy vázla (pražské ústředí v roce 1936 dokonce zoufale vyzývalo odbory v Mladé Boleslavi a Nymburce, aby vůbec uspořádaly valnou hromadu), pak právě bezproblémovému vyřizování finančních záležitostí přikládal Zmeškal – občanským povoláním bankovní úředník – celkem logicky mimořádnou váhu. Vždy na počátku roku tak byl do odborů rozepisován dotazník o činnosti za uplynulý kalendářní rok, k němuž byly přiloženy i členské známky. Pokladník odboru byl posléze povinen distribuovat je mezi členy a vybrat poplatky za členství.

Vstupte

do mladoboleslavské odbočky

SPOLEČNOST PŘÁTEL LUŽICE.

Roční členský příspěvek 20.— Kč.
Zdarma obdržíte měsíčník Lužickosrbský Věstník. Odbočka v Ml. Boleslavi pracuje na vybudování nové základny česko-lužické spolupráce. Snaží se pomoci malému lužickosrbskému národu v boji za uhájení práva na vlastní svébytnost. Přihlášíte-li se za člena, pomůžete tím velmi mnoho. Naše odbočka vydrží ve Mladé Boleslavi lužickosrbské studenty, na což je potřebí mnoho peněz. Je Vaší slovanskou a lidskou povinností přihlásit se k spolupráci.

Přihlášku zašlete na adresu:

**SPOLEČNOST
PŘÁTEL LUŽICE.**

Naléhavá výzva k příspěvkům pro mladoboleslavský odbor česko-lužického spolku, z něhož byly financovány pobyty lužickosrbských studentů, zdroj Karel Sellner, Čechy a Lužice (*Mladá Boleslav 1932 [nestr.]*).

23

Serbski kulturni arhiv
Sorbišches Kulturarchiv
Dwórníčkowa / Bahnhofstr. 6
02625 Sudyšin / Bautzen
signatura / Signatur:

Winnipegowa jenzó z dowódníčkowa archíwa
14. listopadu 1938.

520/36/KÁ.

Tit.
Společnost přátel Lužice,
odbor Ml. Boleslav.
p. Jan Fröhlich, přednosta Škodových závodů, Husova 200.

V příloze zasíláme Vám výpis z účtu končící zůstatkem Kč 2.073,70 v našich prospěch, uzavřený ke dni 30/9.t.r. Na Vaši žádost odepisujeme Vám v něm všechny nedoplatky za knihy atd. za uplynulá léta, kromě Kč 364,30 za M. Witkojc "Wěnašć", který, jak je Vám zajisté známo, byl vydán na její podporu, a Kč 11,40 za legitimace, jež musíme účtovat každému odboru, po srážce Kč 22,-- za Vámi nám dodané knížky p. insp. Sellnera a p. Škody. Činí tudíž Vaše nedoplatky k 1/10.t.r. za : přisp. známky.....Kč 1.740,-- knihy a legitimace....." 333,70
Úhrnem.....Kč 2.073,70.

Protože posledním stornem bylo Vám vlastně odepsáno v letech 1934, 37 a 38 již Kč 1.348,45, což se nestalo žádnému druhému odboru, doufáme, že nebudete požadovati odpisů dalších a použijete laskavě přiložené složenky k vyrovnání nedoplatků. Rovněž prosíme o vrácení nepoužitých přisp. známek.

Děkujeme Vám za pokud možno brzké vyřízení a jame s přátelským pozdravem

Složenka. gen. tajemník.

Neméně naléhavá výzva Vladimíra Zmeškala k uhrazení dlužných částek mladoboleslavského odboru, zdroj SKA Budyšin (fond MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 3/H, fol. 23, *Dopis Společnosti přátel Lužice v Praze Společnosti přátel Lužice, odbor Ml. Boleslav, Praha 14. 11. 1938*).

Pokladní kniha, bez ní se žádný odbor SPL neobešel, zdroj SOKA Semily (fond Společnost přátel Lužice Semily, Pokladní kniha a popisník).

Zatímco vyplněný dotazník putoval do Prahy záhy zpět (ústředí požadovalo vrácení nejpozději 1. března), na peníze za členství se muselo čekat. Bylo to vcelku logické: na valnou hromadu se dostal zlomek členů, pokladník tak musel členy obejít, anebo výběr poplatků (zvláště u členů, kteří bydleli v obcích mimo sídlo odboru) svěřit spolehlivým pomocníkům. A tak zatímco v roce 1937 odeslali z Mladé Boleslavi peníze za poplatky už 4. února, ovšem od jednotlivců docházely doplatky dodatečně, z Nymburka odešly peníze 20. května, z Poděbrad (přitom šlo z uvedených odborů o nejaktivnější) dokonce až 29. října...

Z členských poplatků náležela ústředí „¼ čl. příspěvku a celý příspěvek na Věstník a daň (Mukův stud. základ)“. Příspěvek na *Lužickosrbský věstník*, který dostával každý člen (s výjimkou tzv. člena rodinného, tedy dalšího člena rodiny, který také vstoupil do spolku), činil od roku 1933 9 Kč, daň na „*Mukův studijní základ*“, z něhož byli podporováni lužickosrbské studenti navštěvující československé školy, byla vyčíslena na 75 haléřů. V praxi tedy z poplatků činného člena (těch byla většina), jenž činil 20 Kč (do roku 1932 10,50 Kč), odbor odvedl 12,50 Kč. Z 30 Kč, jež každoročně hradili přispívající členové (tj. právnické osoby), putovala do Prahy polovina a z příspěvků rodinných členů a studentů (v obou případech činil poplatek 11 Kč, studenti ale dostávali na účet ústředí *Lužickosrbský věstník*) 3,50 Kč. Odbory si od ústředí pro své členy navíc objednávaly brožury, pohlednice a další propagační materiály.

Kromě členských poplatků a přeprodávání publikací odbory shromažďovaly finance ze vstupného a darů z „*lužických večerů*“,

koncertů, výstav a dalších osvětových aktivit. Zisk z této činnosti zůstával v odboru. Kromě vkladní knížky na běžné záležitosti mohly odbory spravovat fondy, jež byly věnovány na specifické aktivity ve prospěch Lužických Srbů. Dlouhá léta před ustavením odboru českolužického spolku zřídila mladoboleslavská sokolská Fügnerova župa „*Fond lužických Srbů*“, z něhož byly podporovány aktivity Lužickosrbského sokolského svazu. Mladoboleslavská SPL v letech 1931–1933 vkládala takřka veškerý svůj zisk do zvláštního fondu určeného pro financování pobytů lužickosrbských studentů. V inzerátech vyzývajících ke vstupu do korporace zvlášť zdůrazňovala, že „*naše odbočka vydrží v Mladé Boleslavi lužicko-srbské studenty, na což je potřebí mnoho peněz*“. Jabkenický řídící učitel Bohuslav Havlín pak veškeré zisky z manifestačních shromáždění, jež v obci pořádal, i z přednáškových a koncertních turné vkládal do fondu na další ročníky dětských táborů, které se ve vsi konaly již od roku 1931.

K hoštění Lužických Srbů bylo vskutku „*potřebí mnoho peněz*“. V Poděbradech za ubytování dvou lužickosrbských studentů o prázdninách 1933 zaplatil odbor SPL 1030 Kč. Pro srovnání: hrubý zisk bez odvodu ústředí za celý rok činil 2427 Kč. Roku 1937 poděbradští vynaložili 1663 Kč za jedenáctidenní pobyt hudebního skladatele Bjarnata Krawce a dar ve prospěch dolnolužických spisovatelek Miny Witkojc a Marjany Domaškojc. O rok později pak ústředí na „*pomocnou akci*“ (tedy podporu nezaměstnaných Lužických Srbů v Německu) poslali dalších 1600 Kč.

Ani pokud odbor sám aktivně Lužické Srby nepodporoval, finanční prostředky se na jeho účtu nehromadily. Ústředí SPL se na odbory čas od času obracelo se žádostí o příspěvek na „*Mukův studijní základ*“. Ačkoli se počet lužickosrbských studentů v Čechách po roce 1933 výrazně snížil, pražskou univerzitu stále několik jednotlivců navštěvovalo, a jejich materiální podpora byla jednou z mála možností, jak mohla SPL i po polovině 30. let financovat lužickosrbské aktivity. V roce 1937 odvedli semilští sorabofilové ve prospěch Mukova fondu nad rámec dané z členských poplatků 125 Kč, z Mladé Boleslavi odešlo dokonce 500 Kč. V Semilech navíc každoročně nad rámec svých povinností posílali ústředí polovinu čistého zisku ze spolkových podniků a darů.

Ovšem ve zcela výjimečných případech mohly finanční toky směřovat opačným směrem – z ústředí do odborů. Takovým případem byl první ročník jabkenického dětského tábora v roce 1931, uspořádaný poměrně narychlo, aniž by byla předem dostatečně zajištěna síť dárců. K jeho uskutečnění poskytl ústředí tehdy ještě Československo-lužického spolku „*Adolf Černý*“ svému mladoboleslavskému odboru (jabkenická pobočka, jejíž jediný smysl spočíval právě v zajišťování dalších ročníků letních „*kolonií*“, byla ustavena až v prosinci téhož roku) obnos 1000 Kč. Stejnou sumou se přidal i královéhradecký odbor, což dokládá, že vyloučeny nebyly ani transakce mezi odbory navzájem.

V onom druhorepublikovém podzimu však Vladimíra Zmeškala nečekaly nikterak povzbuzující počty. Odbory nedlužily nijak zanedbatelné sumy. Z pojizerských a polabských sídel, odkud mám k dispozici údaje, tj. z Jabkenic, Mladé Boleslavi, Nymburka, Poděbrad, Semil, Turnova a Železného Brodu dlužili nejméně v poslední jmenovaném městě, a to „*pouze*“ 580 Kč, zato v Mladé Boleslavi rovnou 2073,70 Kč. Neznamená to však, že by účetnictví všech odborů bylo dlouhodobě v nepořádku, spěchající Zmeškal se pouze ohlásil dříve, než byly odeslány všechny poplatky za členství a vráceny nevyužité členské známky, což bylo druhdy odkládáno až na samý závěr roku, nevyužité známky se dokonce občas vracely až roku následujícího. – I v Poděbradech, kde odbor vykazoval činnost ještě na sklonku 30. let a jeho účetnictví bylo vedeno řádně, byly nevyužité příspěvkové známky za rok 1936 vráceny až 31. července 1937. Směrodatný je tak spíše stav na přelomu let 1937 a 1938, kdy SPL v Semilech dlužila toliko 10,40 Kč, poděbradský odbor vykazoval dokonce drobný přeplatek ve výši 4,50 Kč. Platební morálka

odborů se však úměrně s upadajícími aktivitami a rostoucím napětím znatelně zhoršovala. Ještě k 1. lednu 1937 dlužil odbor SPL v Turnově 85,50 Kč, především za nezaplacené knihy, poplatky za rok 1937 (a ještě ne všechny) ale odbor odvedl až 4. března 1938, platby za rok 1938 již ani nedorazily, pročez Zmeškal k 9. listopadu 1938 po odboru žádal už nemalou částku 1032 Kč.

V ostatních sídlech bylo účetnictví vedeno o poznání méně pečlivě a nedoplatky se načítaly již po dobu několika let. V Nymburce na počátku roku 1937 vykazovali dluh 327 Kč, teprve 1. září 1938 dorazily vrácené příspěvkové známky za předchozí rok, i tak ale jen na členských poplatcích za rok 1937 narostl dluh o dalších 350,50 Kč (ústředí poslalo známky, z nichž se mu mělo odvést 1235 Kč, místo toho dorazilo pouze 327 Kč a vrácené známky za 557,50 Kč).

Z Mladé Boleslavi sice ještě v roce 1937 přišel nemalý dar 500 Kč na „Mukův studijní základ“, současně však mladoboleslavská SPL dokázala nahromadit i největší dluh. Platební morálka odboru se začala zhoršovat již roku 1934, tedy současně s propadem dosavadních cílých aktivit, které spolek od svého založení v roce 1931 organizoval. Kromě nedoplatek za členské známky se dlouhodobě načítaly dluhy za objednané knihy z ústředí. S úhradou za knihy měly potíže i jiné odbory, avšak v Mladé Boleslavi dosáhly nebývalého rozsahu. Činovníci odboru žádali po ústředí, aby jim byly tyto dluhy odepsány, respektive výměnou za ně poslali v roce 1935 do Prahy výtisky brožur Karla Sellnera *Lužice a české emigrace* a Miloslava Škody *Tragické otázky lužickosrbské*, které odbor vydal. Vladimír Zmeškal sice i v roce 1938 nedoplatky za knihy odepsal, ale již dosti netrpělivě upozorňoval, že „posledním stornem bylo Vám vlastně odepsáno v letech 1934, 37 a 38 již Kč 1.348,45, což se nestalo žádnému druhému odboru, doufáme, že nebudete požadovati odpisů dalších“. V absolutních číslech se odpisy ve prospěch mladoboleslavské SPL nemohly s žádným jiným odborem rovnat, ovšem při přepočtu na členy vykazovali ještě větší nedoplatky přátelé Lužice v Železném Brodě. Tomuto odboru Vladimír Zmeškal za léta 1933–1936 (tedy za celou dosavadní existenci odboru) odepsal celých 1053,50 Kč.

A sverázný řídící učitel Bohuslav Havlín v Jabkenicích byl i v účetních záležitostech specifickým případem. Členské poplatky sice vybral (za rok 1937 činil příjem 302 Kč), ale do Prahy nic neposlal ani v roce 1937, ani o rok později. Stejně si zjevně počínal už v roce 1936, neboť k 1. lednu 1937 Zmeškal evidoval dluh 427,45 Kč, který do listopadu 1938 nabyl až na astronomických (v poměru k počtu třiceti členů) 1400,45 Kč. Havlín, jenž roku 1936 převedl veškeré své aktivity spojené s pořádáním prázdninových táborů (nyní již především pro hraničářské děti) pod hlavičku nově založeného spolku Dědictví Bedřicha Smetany, se zjevně omylem domníval, že veškeré příjmy může použít na činnost zaštitěnou touto korporací.

Proměnlivá platební morálka, jež se postupem času spíše zhoršovala, dokládá faktický rozklad značného množství odborů na sklonku 30. let. Nesrovnalosti v poplatcích za členství zároveň nutí k otázce, zda se podstatným způsobem neliší skutečný počet členů, kteří řádně odvedli členské poplatky, od čísel, která odbory oficiálně udávaly, ale současně od nich nebyly s to vybrat příspěvky. Na tuto eventualitu myslelo i ústředí SPL, jež i bez řádného odhlášení vyškrtávalo z kartotéky členy, kteří dlužili příspěvky dva roky.

Zmeškalův chvat, s nímž se snažil urovnat nedoplatky, byl oprávněný. Do konce existence SPL zbývaly již pouze měsíce. Přesto se jeho snaha minimalizovat ztráty minulá účinkem, do rozpuštění spolku na sklonku února 1939 dlužné peníze nedorazily ani z turnovského odboru, odkud se jako z jediného dochovala účetní uzávěrka, a domnívám se, že podobná situace panovala i v dalších odborech. Podle stanov spolku sice mělo likvidovanému pražskému ústředí připadnout veškeré jmění místních odborů, ale Vladimír Zmeškal ještě v březnu 1939 několik dní před německou okupací sám vyzýval představitele místních odborů, aby peníze proza-

tím nepoukazovali. Majetek jak ústředí, tak i jednotlivých odborů nakonec padl do rukou gestapa. Po obnovení SPL v roce 1945 si pak již na staré dluhy vůbec nikdo nevzpomněl...

P. S.: Sonda do finančních záležitostí pražského ústředí SPL by skýtala podstatně jiný, komplikovanější a pestřejší obraz. Už jen proto, že kromě běžných příspěvků od členů spolek dostával i státní subvence (většinou prostřednictvím Národní rady československé, organizace zastřešující československé politické strany, podporující rozvoj veřejných aktivit, zvláště na poli školství a osvěty), které přicházely zčásti i neoficiální cestou. Její provedení však zásadně ztěžuje praktická neexistence relevantních pramenů.

Literatura a prameny:

FUTTERA, Ladislav, *Lužičtí Srbové a společnost Pojizeří a středního Polabí v době první Československé republiky*, Praha 2016 [nevýdaná diplomová práce].

LEDVINA, Petr, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. In: M. ČERNÝ – P. KALETA (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*, Praha 2008, s. 15–56.

SELLNER, Karel, *Čechy a Lužice*, Mladá Boleslav 1932.

Lužickosrbský věstník, Praha, roč. 12–19 (1931–1938)

Poděbradské noviny, Poděbrady, roč. 18–24 (1932–1938)

Serbski kulturny arhiv Budyšin, fond Historische Bestände / Archiv der Mačica Serbska, MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechelseitigkeit und Bohemia

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Základní škola Jabkenice

Státní okresní archiv Semily, fond Společnost přátel Lužice – odbor Semily

KNIHY

Do třetice všeho dobrého

Milan Hrabal (ed.): *Z lužické pokladnice / Aus der Lausitzer Schatztruhe. Nejoblíbenější lužickosrbská přísloví / Die beliebtesten sorbischen Sprichwörter*. Varnsdorf 2018: Městská knihovna Varnsdorf, 100 stran.

Již více než deset let se Milan Hrabal noří do pokladnice lužickosrbských přísloví. Prvním podnětem bylo nové vydání nejstarší sbírky lužickosrbských přísloví, které na přelomu 19. a 20. století shromáždil básník a prozaik Jan Wjela-Radyserb. Na moderní lužickosrbskou edici *Prísłowa a prísłowne hrónčka a wusłowa hornjołužiskich Serbow* z roku 1997 navázal o deset let později česko-hornolužickosrbský výbor *Moudrost lužických Srbů*, jehož tematická struktura (začíná se životem a končí – jak jinak – smrtí) vycházela z dalších svazků představujících paremiologii jiných etnických společenstev. V roce 2011 následoval druhý soubor *Kůň má nohy, koza rohy aneb Kdyby kočka mohla létat...* Zachována zůstala přítomnost češtiny i lužické srbštiny, v seznamu zdrojů k Radyserbovi přibýly novější práce Susanny Hose (Hozyny) a Pětra Malinka a ukázky nejnovějších přísloví zaznamenaných Alfredem Měškankem, tematické rozvržení nahradil jakýsi slovníček – od „Adama“ po „život“. U příležitosti tradičního Svátku lužickosrbské poezie pak v listopadu loňského roku vydala Městská knihovna Varnsdorf další, již třetí výbor, tentokrát s titulem *Z lužické pokladnice / Aus der Lausitzer Schatztruhe*.

Na první pohled na čtenáře padne lehké zklamání. Hrabalovy publikace k Svátku lužickosrbské poezie přerostly v posledních letech z podoby básnické antologie v ucelené malé monografii, objeveně představující českému čtenáři tvorbu Rózy Domašcyny, méně známé povídky Jurije Bržana, ba v případě zatím posledního *Břemene paměti* Petera Gehrische nabídl poezii saského básníka se silnými vazbami na polské Slezsko, jehož tvorba – slovy Marka Sekyry – „reflektuje změny v krajině příhraničí“. A nyní přichází výbor z přísloví, který je výběrem z předchozích dvou výborů, pravda přehlédnutým a revidovaným. Co je zde tedy objeveného, nového a inspirativního?

Dost věcí na to, aby se zklamání záhy rozplynulo. Již z obálky je zřetelná změna formátu – z běžné brožury A5 se stala kapesní knížečka. To sice nepotěší majitele velkých domácích knihoven, který si rád staví na policičku vedle sebe knihy z téže ediční řady, jemuž tak nezbyvá, než aby se utěšoval fejetony Karla Čapka, které dokládají, že podobné bryskní změny formátu nebyly v české kotlině nikdy výjimečné. Ale pro žánr přísloví, jedno-, nanejvýš dvouřádkovou sentenci, kde se nepředpokládá soustředěná kontinuální četba, ale spíše průběžné listování a probírání se onou titulní pokladnicí, se kapesní formát vysloveně hodí. Oba typy četby umožňuje struktura svazku, která kombinuje postup zvolený u předchozích svazků. Ačkoliv kniha není explicitně členěna na podkapitoly, přísloví jsou seskupena tematicky (jako v *Moudrosti Lužických Srbů*), objevují se témata jako slovo, moudrost, pravda, krása, závěr je vyhrazen nerozlučné dvojici života a smrti. Místo obsahu je však připojen rejstřík klíčových slov, na jejichž základě byl již organizován soubor *Kůň má nohy, koza rohy*.

Příjemným zpestřením jsou pak ilustrace etablované německo-lužickosrbské malířky Isy Bryccyny. Stejně jako Pavel Kacafírek, jenž obrazově doprovodil předchozí dvojici brožur, pracuje i Bryccyna s absurditou dosahovanou doslovnými ilustracemi k příslovím (např. „*Svině je svině, i kdyby byla v hedvábném loži*“, s. 38), nevyhýbá se však ani originálnímu ztvárnění abstraktních obsahů – zmiňme alespoň motiv lidských postav propadávajících přesýpacími hodinami v obrazovém doprovodu přísloví „*Roky pomínou a my s nimi*“ (s. 82).

Opravdu zásadní změnou je ale proměna stávajícího dvoujazyčného modu na trojjazyčný: k českému překladu a lužickosrbskému originálu přibyl ještě překlad německý. A protože neschází ani německý rejstřík, jsou tak český a německý čtenář plnohodnotnými adresáty knížky, jež jim má poskytnout elementární a přístupný přehled o lužickosrbské paremiologii. Drtivá většina německých verzí přísloví byla převzata z lužickosrbské edice Radyserbovy sbírky, pro niž je pořídil Gerhard Wirth. Na rozdíl od této edice, shromažďující řadu variant téhož přísloví, bylo však cílem Milana Hrabala „nabídnout přístupnou a koncentrovanou formu vydání pro co nejširší veřejnost“ (s. 90). Pro potřeby tohoto výboru navíc Ilona Martinovská přeložila do němčiny přísloví převzatá z dalších zdrojů, jež zůstávala doposud německému čtenáři nepřístupná. Nejpodstatnějším jejím přínosem (kromě pečlivé sazby a grafické úpravy) byla revize Wirthových překladů, kde na více místech opravila věcné nepřesnosti.

Živý zájem o lužickosrbská přísloví mezi čtenáři dokládá fakt, že oba předchozí výbory již jsou dlouho rozebrány. Svého čtenáře si jistě najde i nejnovější soubor. Nezbyvá, než si přát, aby se splnilo přání Milana Hrabala a publikace nalezla větší ohlas i na severozápad od Varnsdorfu, mezi německou hranicí a lužickosrbským jazykovým teritoriem, a českým i německým čtenářům přinesla „svěbytnou možnost hlubšího pochopení společné historie, kterou ani politické hranice a hrůzy válek v různých dobách nedokázaly zcela rozdělit“ (s. 90).

A protože zlí jazykové tvrdí, že literární kritik sní o knihách, které sám napsat nedokáže, mohu snad i tuto recenzi zakončit takovým snem: Publikace má – přísně vzato – matoucí název. Ne-

nabízí přísloví z *lužické*, nýbrž *lužickosrbské* pokladnice, na území historických Lužic žilo a žije podstatně více etnik nežli jen Lužičtí Srbové. Proto až Milana Hrabala opět přilákají poklady ukryté v příslovích, nestálo by za to, kdyby navázal na komparativní práci *Západoslovanské paremiologické dědictví*, na níž se též podílel, a postavil vedle sebe přísloví lužickosrbská, německá, česká a polská, jejichž podobnosti, ale také sémantické posuny by snad ještě pádněji vypovídaly o společném kulturním dědictví, ale i specifikách etnik obývajících Trojzemí?

Na ukázkou oněch posunů a specifik alespoň několik přísloví, která u Jaroslava Zaorálka nenaleznete:

„*Lužický Srb má dvoje ústa, srbská a německá*“ (s. 17).

„*Není všechno máslo, co se maže*“ (s. 27).

„*Vítr z Čech nám přináší zpěvavé ptáky*“ (s. 31).

„*Čím pěknější hospodská, tím lepší pivo*“ (s. 53).

„*Nepalte Husy, nebudou husitské války*“ (s. 79).

Vydání knihy je součástí projektu „Tradice nás spojují“ podpořeného EU z prostředků ERDF v rámci Fondu malých projektů Euroregionu Nisa.

Ladislav Futtera

HUDBA

Lužickosrbský obrozenecký salon

V Lužickém semináři v Praze se 21. února 2019 uskutečnila koncertní premiéra průřezu lužickosrbskou operou *Vodník* Korly Awgusta Kocora na libreto Handrije Dučmana. V českých zemích zazněla poprvé – v hornolužickosrbském originálu vybrané hudební části, ostatní verše alespoň v mluveném přednesu v českém přebásnění Ondřeje Šrámků. Účinkovali posluchači klasického zpěvu Pražské konzervatoře za klavírního doprovodu profesorky **Jany Vychodilové**.

Hudební skladatel, varhaník, dirigent a učitel období romantismu **Korla Awgust Kocor** (1822–1904) byl především zaníceným lužickosrbským vlastencem a národním buditelem, organizátorem národního kulturního dění. Je autorem hudby lužickosrbské hymny *Rjana Lužica*. Kromě řady oratorií a instrumentálních skladeb je autorem dvou oper *Jakub a Kata* (1871) a *Wodžan* (1896). Napsal je pouze s klavírním doprovodem, protože orchestr k dispozici neměl. Od té doby se *Vodník* hrál jen několikrát v Lužici.

Před samotným provedením *Vodníka* studenti vystoupili také s vlastním repertoárem, Adam Born předvedl např. árii *Ho capito!* z *Mortovy* opery Don Giovanni, na klavír doprovázela Jana Vychodilová, foto Eliška Oberhelová.

Studenti Pražské konzervatoře (zleva) Marie Šimůnková, Magdalena Hebousse, Jan Krátký a Adam Born předvedli v Lužickém semináři vybrané části z opery *Vodník* Karla Augusta Kocora, foto Eliška Oberhelová.

Vodník je jednou ze základních mytologických bytostí Lužice. Vznik opery na tento námět je však také úzce spojen s Prahou. Libretista, budoucí kněz Handrij Dučman (1836–1909) pobýval v pražském Lužickém semináři skoro deset let v době, kdy vyšla *Kytice z pověstí národních* Karla Jaromíra Erbena, se kterým se osobně znal. Libreto k *Vodníkovi* napsal inspirován právě jeho stejnojmennou baladou.

Oproti Erbenovu *Vodníkovi* Dučman v prostých verších libreta „zabydlel“ příběh dalšími postavami a jinými motivy, ovlivněnými jeho katolickým smýšlením. Děj rozdělil do čtyř obrazů: Maruška žije smutně ve mlýně, bez bratra na vojně a sestry v cizích službách, jen s otcem a zlou Macechou. Útěchu hledá u jezera. Tam k této mladé hezké dívce vzplane vášní Vodník, představitel zlých pekelných sil. Když Mlynářovi shoří mlýn, využije příležitosti – nabídne mu zlato na stavbu nového a za odměnu žádá ruku Marušky. Ta se brání, ale hlavně její macecha a nakonec i otec podlehnou Vodníkovi naléhání a vyhrůžkám. Cestou k jezeru Maruška na Vodníkův rozkaz musí sundat křížek a pověsí ho na lípu s obrazem boží rodičky. Pod hladinou jezera plného zlata se Maruška stane Vodníkovou královnou jako obnovitelka vodnického rodu, protože ten bez člověčí panny vymírá. Za sedm let Maruška Vodníkovi porodila sedm dětí, ale i když si užívá bo-

hatství vodní říše a slíbila mu, že s ním zůstane na věky, touží se vrátit domů k bratrovi a sestře. Doufá v pomoc panny Marie, matky Ježíšovy, čímž proti sobě poštvě celou vodní říši, která chce dokonce krále Vodníka a Marušku zabít. Vodník však vzbouřeníce potlačí. Maruška z jezera unikne a s křížkem znovu na krku děkuje matičce Boží. Rozlícený Vodník v poryvech bouře trhá dětem hlavičky. Blesk z nebe zahubí Vodníka stejně jako Mlynáře a Macechu. Maruška bésnění sice přežije, ale bude až do konce svého života bédovat nad smrtí svých nepokřtěných dětí, které se k jezeru vrací v podobě labutí.

Kocor délkou svého více než osmdesátiletého života překrývá Smetanu i Dvořáka. Hudba jeho *Vodníka* ale svými jednoduchými singspielovými písničkami odpovídá spíše předsmetanovskému biedermeirovskému domácímu amatérskému muzicírování s adaptací zbožných písniček na formu opery. Kocorův záměr vytvořit dílo v tomto žánru, pro jehož provozování neměl bez orchestru plnohodnotné podmínky, byl více než uměleckými ambicemi motivován obrozeneckou službou lužickosrbské hudbě a kultuře.

O lužickosrbské hudbě většinou nevíme skoro nic, takže příležitost seznámit se s Kocorovým *Vodníkem*, tedy alespoň ve zkratce prostřednictvím několika hudebních čísel a celého libreta, byla

unikátní. Všichni sólisté, ač teprve studenti čtvrtého ročníku zpěvu Pražské konzervatoře, věnovali svým partům plnou péči. Marušku zpívala jasným zvonivě průrazným sopránem **Marie Šimůnková**, Mlynáře vytvořil barytonista **Jan Krátký**, mezzosopránovou roli Macechy obsáhla svým sopránem **Magdalena Hebousse** a vypravěče ztvárnil barytonista **Adam Born**, který se také ujal textů tenorového partu Vodníka. Všichni se podíleli na sborových částech.

Koncert se navíc konal v krásných klenutých prostorách bývalého refektáře Lužického semináře, kde jsou dosud funkční dveře do kuchyně s okénkem na vydávání jídel. Komorní prostor refektáře pojal asi čtyřicetku posluchačů a celý večer, kterým zasvěceně provázel Ondřej Šrámek, se nesl v až intimní atmosféře doteků historie a navození představ o tom, jak asi mohly vypadat salony obrozenců, buditelů a vlastenců sklonku devatenáctého století. I když bylo z průřezu Kocorovým *Vodníkem* zřejmé, že nejde o operu, která se zásadním způsobem vepíše do historie tohoto žánru, okénko na dveřích refektáře do „kuchyně“ lužickosrbské hudební kultury se takto půvabně pootevřelo.

Helena Havlíková

Převzato z Opera+ (26. 2. 2019), redakčně kráceno.

OČIMA Jana Tomíčka a Tomáše Horáka

Studenti z Lužice opět v Hořicích

Na týdenní pobyt do Hořic dorazila v neděli dne 7. dubna 2019 odpoledne skupinka patnácti studentů se svými profesorkami z dolnolužické Chotěbuzi.

Partnerská výměna mezi Gymnáziem a SOŠ Hořice (dnes Zemědělská akademie a Gymnázium Hořice) a Dolnolužickosrbským gymnáziem v Chotěbuzi se koná již od roku 2006. Pokaždé se jí účastní z každé strany minimálně 15 studentů a celou akci zabezpečují na každé straně dva učitelé, kterým pomáhá několik dalších vyučujících.

V tomto školním roce jsme nejprve v říjnu 2018 navštívili Chotěbuz, kde naši gymnazisté žili týden v rodinách, poznávali okolí dolnolužické metropole, navštívili Berlín a zúčastnili se i tradičního dožínkového zvyku Lužických Srbů – „kokota“. (Více o této studentské výměně v ČLV 11-12/2018.)

Hořičtí a chotěbuzští studenti navštívili Lužický seminář, foto Jan Tomíček.

My jsme se zase snažili udělat pro naše lužické hosty podobně zajímavý a bohatý program v Čechách. V pondělí 8. dubna jsme navštívili Prahu, kde naši studenti německým kamarádům anglicky popisovali Václavské náměstí se sochou sv. Václava a nově opraveným Národním muzeem, Pražský hrad s chrámem sv. Víta, Malou Stranu s barokním chrámem sv. Mikuláše (tam český vypravěč neopomněl zdůraznit, že jde o dílo stejného architekta, který také projektoval náš hořický chrám). Na Malé Straně jsme také zavítali do Lužického semináře. Zde nás v barokních prostorách uvítal předseda Společnosti přátel Lužice Lukáš Novosad a vyprávěl nám různé zajímavosti z historie této starobylé budovy. Odpoledne jsme se prošli po Karlově mostě, prohlédli si Staroměstské náměstí s orlojem a zavítali ještě do Muzea smyslů. Studenti si vyzkoušeli fakírské lože, iluzi kreseb, zrcadlové bludiště apod.

V úterý 9. dubna jsme se autobusem vydali do Českého ráje. Nejprve jsme si v Turnově prohlédli krásné a zajímavé sbírky v místním muzeu, studenti pečlivě vyplňovali české a anglické pracovní listy a někteří si koupili i nějaký ten suvenýr v podobě polodrahokamu z Kozákova. Po obědě na Malé Skále jsme navštívili skalní bludiště u Besedic, kde se naši a zvláště lužičtí studenti opravdu vydovářeli. Prolézali jsme různými soutěskami a jeskyněmi. V Dolní Lužici je pouze rovina a skalní labyrint s krásnými vyhlídkami byl pro ně ohromným zážitkem.

Ve středu jsme se vydali vlakem nejprve do Věstar u Hradce Králové, kde jsme v archeoparku absolvovali velmi zajímavý, zábavný, ale i poučný program z naší dávné minulosti. Studenti se seznámili nejen s vykopávkami z různých období pravěku, ale vyzkoušeli si i hod oštěpem, drcení obilí, sekání pravěkou sekerou apod. Potom jsme zajeli do Hradce Králové, kde si naši hosté mohli také nakoupit.

Na čtvrtek jsme měli připravený program v našem městě. Bohužel bylo ze všech dnů nejchladnější a foukal studený vítr, naštěstí ale program začínal prohlídkou našeho krásného kostela Narození Panny Marie, kde nás student Filip Šťovíček nejen seznámil s jeho historií, ale také zahrál velmi profesionálně na varhany. Při všech akcích nám byl výborným pomocníkem student Tom Lanta, který je ze smíšené česko-německé rodiny a všechna vyprávění a pokyny překládal z češtiny do němčiny.

Po návštěvě kostela si studenti prohlédli hořické náměstí; chotěbuzští gymnazisté se museli v informační kanceláři zeptat pana Bičíště česky na některé údaje z hořických reálií a nakreslit hořickou

radnici i jiné významné hořické objekty. Ve Sportovním zařízení města Hořic hrály českoněmecké týmy kuželky. Všestranná soutěž proběhla odpoledne na Gothardě.¹ Studenti museli co nejrychleji najít a proběhnout všechna stanoviště, na kterých prokázali řadu znalostí i dovedností (např. zjistit obvod Riegrova obelisku, jak vysoký a široký je hřbitovní portál atd.).

Výsledky soutěží byly oznámeny spolu se zhodnocením celého pobytu na večerním posezení se studenty i rodiči v naší školní jídelně. Studenti si zopakovali polku Annemarie, se kterou se seznámili při výměně v říjnu 2018 v Lužici, a naučili se nové tance – českou polku, mazurku a letkis.

V pátek 12. dubna proběhlo dojemné loučení na hořickém vlakovém nádraží. Nyní se už těšíme na další společné akce s našimi lužickými přáteli.

OČIMA Lukáše Novosada

Lákadla lužickosrbských vztahů

V neděli 28. dubna se v Lužickém semináři sešly dvě dámy, které se narodily v roce 1929 a které v tomto domě bydlely od roku 1950. Jedna rok, druhá čtyři, do Prahy přitom obě přišly o čtyři léta dřív. Nejsou samy s takovým životopisem, jenže třetí z žijících je bohužel daleko v Lipsku a čtvrtá je po zranění dlouhodobě upoutána na lůžko mimo Prahu. A tak besedu myšlenou jako setkání s pamětníci musely zvládnout jenom dvě babičky. Nouze o příběhy ale nebyla.

Vyprávěly o zdrcujícím dopadu nacismu a světové války na Lužici, o tom, jak tvrdě se chovali Němci a jen o něco méně tvrdě po nich Rusové, o tom, co je to hlad, co je to schovávat se v poli před hrozbou znásilnění, o tom, jak jinak se chovali sovětské vojáci, když byli střízliví a když se ožrali, o tom, co to znamenalo přecházet načerno hranice do Lužice a zpátky mezi obnovujícím se Československem a sovětským protektorátem, jen pozvolna se formujícím v NDR, o tom, jak z tuzemska do Lužice pašovaly tovar a jak maminkou vytoužený slaneček k ní nedoputoval, protože skrývanou sklenici objevili celníci a celou ji snědli, o tom, že denně desítky lidí chodily třeba až z Drážďan žebrat do Lužice na statky, i o tom, co byli tito prosebníci ochotni dát za kus chleba (všecko zbylé zlato, které doma našli), i o tom, že sedláci stejně neměli co nabídnout, o tom, že obě odešly do Prahy v podstatě bez většího rozmyslu, protože tehdy mladí lidé o budoucnosti nepřemýšleli tak jako my dnes, prostě chtěli mít práci, jíst a přežít, což Praha nabízela spíš než zdevastovaná a v absolutní bídě dennodenně se probouzející Lužice, o tom, že díky svému rozhodnutí potom poznaly svět velkého města i lužickosrbskou emigraci, o tom, jak se v Lužickém semináři každou sobotu konaly sešlosti neboli schadźowanky pražských Lužických Srbů a jejich českých přátel, sedělo se, vykládalo a zpívalo a chodilo nedaleko k Tomášovi pro pivo, o tom, že tenkrát bylo v Praze Lužických hodně, ale všecko to už pomřelo, o tom, jak studentům bydlícím v Semináři mazaly do školy na svačinu housky, o tom, že Lužický seminář byl druhý domov, o tom, že revoluce v roce 1948 sice nebylo téma na schadźowanku, ale že to, co bylo v těch měsících k vidění třeba na Staroměstském náměstí, si svým šílenstvím nezdálo s tím, co vidaly v Německu ve třicátých letech, o tom, jak holky v Lužickém semináři bydlely v prvním patře a kluci ve druhém, jak se tam navzájem naháněli a dováděli a radovali se, jak se rodily lásky, jak si každý vařil na malé plotýnce ve svém pokojíčku, o tom, jak přátelství na celý život vzniklo třeba z odvahy bydlet

Felicia a Christopher, Lužičtí Srbové z Francie a Německa, na návštěvě Prahy spolu s Jiřím Januškou a Antonínem Křížem, foto Lukáš Novosad.

s někým, kdo měl tuberkulózu a byl vděčný, že se k němu někdo druhý zachoval slušně, o tom, že lužickou srbštinu v rodinách neudržely a dětem ji nepředaly, protože se potřebovaly hlavně naučit česky a využívaly k tomu i své děti, když chodily do české školy, a o mnohém dalším...

Bylo omamné sedět v někdejším refektáři domu, který posledních sto let spíš než jako jídelna funguje jako slavnostní sál a klubovna, a sedět tam s někým, kdo tam sedával před sedmdesáti lety a skutečně žil, mluvil a smál se s lidmi, které my už známe jenom jako hrdiny z knih nebo autory knih. Za devět roků se dům dočká tří stovek let existence a najednou sto z nich tam bylo s námi. Dojalo mě to jako máloco. V hlavě mi ale obzvlášť utkvěla historka méně radostná, nabourávající zažitě stereotypy a přesvědčení o vždy bezproblémových vztazích Čechů a Lužických Srbů: o poválečné službě v Praze u jednoho českého pana profesora a jeho rodiny, která „po nás chtěla moc pracovat, my jsme třeba pracovali od rána od pěti do deseti večer a pořád to bylo málo, a když jsem se proto rozhodla dát výpověď, rozpomněl se najednou pan profesor, že umí německy, a řekl v té řeči: Bodež vás ti Němci drtí ještě víc než doposud!“ – „A čeho to byl profesor?“ – „Filosofie.“

Asi není třeba vysvětlovat, proč je předestřené vyprávění důležitá. Dlouho se zdálo, že jsme v tom zajedno také s lužickosrbskou stranou, takže jsme se pokusili domluvit na tom, aby setkání natočili přátelé profesionálové z lužickosrbské televize. Akce v Semináři běžně natáčíme sami, ale tahle se zdála být výjimečná a vhodná pro to, aby záznam využila česká i lužickosrbská strana. Několikrát jsme byli ubezpečeni, že redakce celou besedu natočí, část z ní použije do svého měsíčníku *Wuhlado* (jediného televizního formátu v lužické srbštině) a jinak celý hrubý materiál dostane do svého fondu pro studijní účely Hórníkova lužickosrbská knihovna (druhá největší lužickosrbská na světě, největší na světě mimo území srbské Lužice). Ačkoli skutečně redaktor a kameraman z Budyšina přijeli, bylo mi jenom pár minut před začátkem pořadu sděleno, že celý se snímat nebude, „jelikož je to zbytečné“. Ale současně se mi dostalo ubezpečení, že i kdyby novináři natočili celou besedu, tak „zaznamenané vyprávění knihovna beztak dostat nemůže, protože natočené je majetek stanice MDR, takže s ním nelze svévolně nakládat, aniž za to hrozí redaktorovi výpověď z práce...“

Ponechme stranou, že takové vysvětlení potvrzuje malou ochotu Lužických Srbů riskovat a zároveň suverénnost, s níž neskrývaně projevují vzrůstající nezáměr o tuzemský svět, zdejší myšlení a kulturu. Našinec sorabista či sorabofil je v posledních letech pro Lužické Srby čím dál zřetelněji muzeální položkou, již si lze

¹ Návští nad Hořicemi s kostelem, hřbitovem a tvrzištěm, proslavené vítězstvím orebitů pod velením Jana Žižky z Trocnova nad oddíly Čenka z Vartenberka v dubnu roku 1423.

Hilža Bartáková a Zala Jelínková vyprávěly své vzpomínky na besedě v Lužickém semináři, foto Lukáš Novosad.

z větší či menší vzdálenosti prohlédnout, ale jinak ji netřeba brát vážně. (Skutečně žijeme v éře, kdy se lužickosrbská nátura proměňuje ze slovanské v lokální německou a kdy sepětí se slovanskými sousedy neznamená takovou hodnotu jako kdysi. Ale je fakt, že obráceně z Čech do Lužice to bohužel funguje zrovna tak.) Chování redakce, která porušila svůj několikrát potvrzený slib a besedu s pamětníci nenatočila, je jedním z mnoha dokladů vzájemného nerozumění, který jsem s přáteli z Lužice směl prožít. Na rozhodnutí netočít, neslušném vůči oběma stařenkám, se zjevně projevila únava německých občanů, kteří nechtěli znovu poslouchat příběhy z druhé světové války, jež jsou v Německu do každého pumpovány odmala. Redaktora, jak mi později přiznal, zajímal především poválečný život Lužických Srbů v Lužickém semináři. Budiž, třebaže možnosti zeptat se v diskusi nevyužil – a ani reportáž ve *Wuhladku*, opřená o redaktorovy vlastní zpovědi obou babiček, v jím požadovaném směru zacilená není. Přesto svedu toto vše pochopit. Už ale ne to, že národ, který se rád zaštiťuje úsilím o zachování svého jazyka a kultury, nemá zájem zachytit zvuk besedy s mluvčími docela odlišných návyků, všimnout si a vnímat plynulé přechody mezi češtinou a lužickou srbštinou obou dam, zachytit, že ta z nich, která se lužickosrbsky učila až v předškolním věku od macechy po smrti své maminky, dodnes nemá reflex přepínat automaticky do lužické srbštiny, když před sebou má publikum, jež je jí mocno. Zatímco ta, která mluvila lužickosrbsky od kolébky, vždy začíná lužickosrbsky. Zjevně není hodnotou zachytit ani to, že obě babičky pořád mají v češtině cizí, samozřejmě lužickosrbský přízvuk. Ani není hodnotou zaznamenat, kde dámy v tom kterém jazyce tápou, kde jim naskakují slova z jazyka druhého atp.

Rovněž tato scénka nechť je dokladem, že výsledky lužickosrbského snažení takřka v kterékoli činnosti bývají polovičaté. Přesto Lužičtí Srbové – jelikož se mediálně rádi, neustále a se všemi parametry prožívaného kýče dopují představou probíhajícího zápasu proti svému zániku – jsou přesvědčeni, že žijí jako bojovníci. Jsou národem, jenž nevzhlíží k minulosti ani se nestará o budoucnost. Zato žije pro dnešek, neboť něco chránit má smysl jedině tady a teď. Pravda, takové uvažování platí spíš pro ty, kteří žijí uvnitř lužickosrbského sídelního prostoru a nemají od sebe odstup. Naštěstí ti, jichž je méně a kteří vyrůstají vně lužickosrbského kruhu, jsou zvyklí stýkat se s různorodou společností, jsou otevření a vstřícní také k lužické srbštině. Ani my ve Společnosti přátel Lužice nejsme živi pouze minulostí, ale snažíme se podchycovat taky mládež a předávat jí informace o staletém spoluzití Čechů a Lužických Srbů, protože – marná sláva – dnes se toto v lužickosrbském dějepise a příbuzných předmětech příliš nevyučuje, stejně jako se v saském školství málo mluví o Česku (a v českém o Sasku i o srbské Lužici). Proto vítáme návštěvy mladých Lužických v Praze a hostíme je tak vydatně, jak svedeme.

Ani ne týden po stařenkách nás navštívili dva dvacetiletí hosté, bratranec a sestřenice, oba výjimečnější lužickosrbské provenience: on narozen v Budyšině, ale odrostlý a žijící v Dražďanech, takže mluvčí, který neprošel lužickosrbskou školou. Má proto potíže s psaním, čtení zvládá jakž takž, mluví ovšem bezvadně (to je typický profil lužickosrbských dětí vyrostlých vně srbské Lužice). Ona pochází z francouzského Nancy, lužickosrbsky hovoří skvěle a bez přízvuku, francouzsky jistě také, zato německy umí málo a se silným francouzským přízvukem, což z ní činí mezi Lužickými Srby unikát. Pro oba přítom je je-

jich srbsství důležité, v Lužici sice nežijí, ale cítí se tam doma a lužickou srbštinu hodlají předat svým dětem. On dva dny po našem setkání maturoval a místo stresu ze zkoušek se rozhodl hlouběji poznávat Prahu, ona v ní byla na návštěvě poprvé. Jejich kroky je přivedly rovněž do Lužického semináře, kde byli poprvé dokonce oba, takže o jeho dějinách věděli maličko, spíš nic. A teď uvažte: co je to štěstí sorabisty z Prahy? Když dřív, než stačí onu vzájemnou historii vysvětlit a objasnit, slyší věty: „Co je to tu vlastně za dům? Já se tu cítím, jak bych to řekl... já se tu cítím jako doma. Tady je atmosféra jako v Lužici! To je krásný!“ To se slzy derou do očí. A co je to extáze sorabisty? Když později slyší věty: „Ty jo, sedíme v cizím hlavním městě a pořád mluvíme lužickosrbsky! To je takové štěstí, že je nám mateřština takhle platná!“ Klid a radost zaplavují srdce.

Stačilo jedno odpoledne a večer v Praze a v Lužickém semináři, zalít obě ty „děti“ přirozeností a už navěky mají zážitek, že lužická srbština je dar, který lidi spojuje, dar, který má smysl rozvíjet, o který má smysl se starat, být na něj pyšný a hýčkat si ho. To je to nejhodnotnější poselství, které mohou Češi, Poláci, Slováci, ale jistě i další slovanští i jiní mluvčí předat Lužickým Srbům. Tohle je naše jediná povinnost vůči nim, na tu je třeba dbát. A to je vlastně můj jediný „politický“ program v roli předsedy SPL: zprostředkovávat našincům i Lužickým Srbům radost ze svobodného užívání lužické srbštiny na veřejnosti a v nečekaných situacích. Víc po nikom nežádám, než si toto užívat.

Když jsem něco dní před tímto střetnutím s mládeží odvážel z besedy domů jednu z babiček, rozhlížela se svými dobrotivými a spokojenými evangelickými očima po Malé Straně a povídala: „Tady je to restaurace na restauraci, to za nás nebyvalo. Jenom těch Švejků, to je neuvěřitelné. Ale poslyšte, tady nikde Švejk přece nebyl! A auto tu nebylo kdysi ani jedno.“ Na pražském Strážkově jsem pak na rozloučenou darem dostal rozkvetlý bílý šerík, voňavou meduňku, aby se mi dobře spalo, byla mi předvedena možná nejhezčí kraslice, jakou jsem kdy viděl, a na nočním stolku zahlédl jsem Bibli v lužické srbštině. Evangelička Hilža Bartáková a katolička Rosalia Jelínková, parťáčky po desetiletí, jedna pracovala jako sekretářka na ambasádě NDR, druhá byla uklízečka, přesto je rozdílná víra ani osud nerozdělil. Jak řekla Rosalia: „Já byla vždycky chudá a chudá umřu, protože já se bídy nebojím. A dobře mi je, nemůžu si stěžovat.“ Francouzka Felicia a Němec Christopher, dva batůžkáři plní radosti a optimismu, kteří sedmdesát let po obou stařenkách také aspoň jednu noc přespali v Lužickém semináři a dopřáli si scházowanky s českými přáteli Lužice a kteří k svému poznání teprve musí dojít.

Člověk je po takovýchto setkáních pokornější a zjistí, jak málo toho ví. Ale právě pro taková setkání se vyplatí věnovat srbské Lužici a milovat ji vroucně, ona se pak takhle odvděčí.

ODJINUD

Páni, sedláci a jména

V letošním květnovém *Rozhladu* se sešly dva články, které jsou sice primárně zaměřeny každý jinak, přece však mají určité styčné body. Měrko Šolta doplňuje k loňskému 675. výročí první zmínky o Wulkě Dubrawě tehdy zanedbanou lužickosrbskou stránku minulosti vsi, k čemuž využívá zajímavý pramen z archivů děkanství u sv. Petra v Budyšině – urbář, tedy soupis poddaných a jejich povinností, z let 1601–1607 (sign. A I 1414). Máme zde unikátní vhled do sociálního uspořádání vsi. Evidován je jeden „wiczaz“ (Lehmann), tj. výsadní poddaný původně v postavení mana (nápravníka), který měl stanoven pravidelný plat ve dvou termínech a jinak nebyl povinen robotou ani dárkami mimo přádlo, pak sedm půllánků, sedm zahradníků (tedy chalupníků, kteří neměli pole,

ale jen zahradu či záhumenek menší než čtvrt lánu) a šest domkářů (ti neměli žádnou obdělávanou půdu). Jednu poddanskou usedlost držel zchudlý šlechtic. Zajímavá jsou jména a (tehdy ještě nestabilisovaná) příjmení lužickosrbských poddaných, která dokument uvádí v jednotlivých letech opakovaně v různých formách. – V následujícím článku ze seriálu o jménech v lužickosrbské historii se onomastik (odborník na jména) Walter Wenzel zaměřil na příjmení odvozená z výrazů pro vládce a vůbec osoby výše postavené, odvozená od praslovanských forem **kōnędzb*, **županъ*, **starosta*, **gospodarъ*, **vitędzb*, **větbnikъ*, **panъ* a **kmetъ*/**kōmetъ*; ve smyslu funkce tato slova v písemných pramenech nejsou přímo doložena, ale za nepřímé doklady lze považovat právě osobní jména. (Jen okrajově se tu Wenzel dotýká jmen odvozených od označení rolníků, řemeslníků a služebníků.) Přesná definice předmětných pojmů může být předmětem diskuse, stejně jako některé autorovy vývody, nicméně je třeba uznat, že z území někdejších starosrbských dialektů shromáždil pozoruhodné doklady dřívějších společenských poměrů a mezilidských vztahů. Příspěvek je výtahem z autorova německy psaného článku, vyšlého loni ve sborníku z konference *Namen und Berufe* (tj. Jména a povolání) konané roku 2017, a některých dalších pojednání.

Osobní a místní jména v srbském raném středověku

Seriál Waltera Wenzela o jménech na někdejší srbském teritoriu mezi Sálou a Bobrem/Kwisou v 7.–10. stol. pokračuje v červnovém *Rozhladu* dílem věnovaným odrazu příbuzenských vztahů v místních jménech. Porovnává situaci u germánských a slovanských kmenů podle nejstarších dokladů, které se týkají obvykle jmen členů vládnoucích dynastií. U dvojíh jmen (jako např. Miroslav) lze vzácně sledovat opakování jedné části jména u bratří nebo v generacích po sobě následujících, u Germánů často hrála roli aliterace (srov. jména na Ch ve francké dynastii). V Dolní Lužici byl v okolí Gubina pozorován výskyt nedaleko od sebe ležících vsí odvozených od mužských jmen končících na –rad (Gósceraz od *Gostirad, o něco vzdálenější dvojí Miłoraz od *Miłorad aj.), rozptýlenější jsou sídla se jmény končícími na –buz (Chotěbuz aj.). V Horní Lužici je zajímavá skupina jmen typu –ice/-ovice odvozená od mužských jmen končících na –mir: Małe Radmėrcy u Lubije a dnešní Radomierzcyce u Zhořelce od *Radomir, Čemjercy/Temmriz od *Temir (odvozování jména Pomorcy/Pommritz od předpokládaného *Pomira by mohlo být sporné – pozn. ZBS), v nichž autor vidí východozápadní směr příchodu předků hornolužických Srbů ze Slezska. Zajímavé je porovnání s výsledky studia místních jmen na území Daleminců/Glomačů, kde se původní slovanské formy nedochovaly a práce s německými zkomoleninami je metodologicky ošemetná. Tak se rekonstruuji jména tří vsí východně od Grimmy: Dobernitz jako *Dobromirici „lidé Dobromirovi“, Doberquitz *Dobrakovici „lidé Dobrakovi“ a Doberschwitz *Dobr(e)šovici „lidé Dobr(e)šovi“, kde samohláska v německé tradici zanikla (srov. české Dobroměřice, Dobrkovice, Dobrošovice – pozn. ZBS). Autor spekuluje, že dva snad synové Dobromirovi, Dobrak a Dobr(e)š, se s přibývajícím obyvatelstvem vystěhovali z otcovské vsi a v rámci kolonisace založili směrem k západu nové vesnice pod svými jmény. Poblíž někdejšího centra Glomače (Lommatzsch) leží ves Domselwitz, s rekonstrukcí jejíhož jména *Domaslavici nelze nesouhlasit, Mettelwitz jako *Mėtislavici už je poněkud spornější a u Raßlitz se spíše než autorem předložená rekonstrukce *Roslavici (od zkrácené formy Rostislava nebo Radoslava) zdají být pravděpodobnější *Radslavici, k nimž máme obdoby jak v Čechách a na Moravě (Radslavice), tak v Polsku (Raclawice). Jen stručně zde pak W. Wenzel připomíná výskyt kmenových jmen, která mohou naznačovat posuny celků v rámci osidlování území.

Připravila Zuzana Bláhová-Sklenářová

Křesćan Krawc: Rebelie kvůli zachování lužickosrbské školy v Chróscích

Úryvek z reportáže Zbježk wo zachowanje serbskeje šule w Chrosćicach z knihy Sej statok stajili (Budyšin: Domowina 2018; recenzi od L. Šatavy jste četli v ČLV 5-6/2019) přeložil **Radek Čermák** u příležitosti autorského čtení Křesćana Krawce na pražském veletrhu Svět knihy. Originál tam předčítal lužickosrbský tvůrce sám, český překlad herci Tatjana Medvecká a Jaromír Meduna. Před uvedením v ČLV překlad prošel dodatečnou revizí.

Na pozvání předsedy Domowiny Jana Nuka se v pátek večer sešel akční tým, aby se poradil, jak pokračovat v boji o chróscickou školu a o síť lužickosrbských škol vůbec. (...) Prvním řečníkem byl místní farář Clemens Hrjehor. Řekl: „Víme, že zavření druhého stupně základní školy v Chróscích je pro nás tragické důsledky, musíme vyslat do světa výkřik o pomoc. K tomu potřebujeme širokou podporu. Nejde totiž jen o Chróscice, ale o samotný základ národa. Pokud tahle škola padne, musíme počítat s tím, že stejná záhuba hrozí škole v Ralbicích.“

Titulky v *Lužickosrbských novinách* z 6. srpna 2001, dva dny před zahájením školního roku, uváděly: „Naši duchovní vyzývají: Jde o život a smrt našeho národa!“ Na snímku s transparenty německy vyjádřené reakce na postoj ministra školství: „Rößler přišel, viděl,“ pod tím: „a MY zvítězíme!“ Vedle na dalším: „Crostwitz, konečná stanice“ Písmeno t zvětšeno do tvaru kříže a pod tím: „KONEČNÉ ŘEŠENÍ lužickosrbské otázky“ A transparent lužickosrbský: „Bůh dá, že budeme – my dejme, ať jsme!“ To vše ve mně vzbuzovalo naději – ještě by to mohlo zít dobrý konec.

Dr. Markowa: A pak ta velká demonstrace, když po nešporech farář Hrjehor vedl ke škole děti a farníky... a lidé tu stáli, tisíce, dva tisíce. Na té demonstraci měl ministr Rößler projev, proč musí být škola v Chróscích uzavřena. Náhle začali pískat a volat: Tohle má být naše vláda?! Tohle jsme si zvolili?! Bučení, pískot, hanba!

(...)

Gabriela Bržanowa: Když si vzpomenu, jak jsme to probírali, bylo to tady u nás doma, všichni rodiče společně, před tím čtvrtkem 9. srpna, před prvním školním dnem... Jeden se ptal druhého: Chceme na vlastní odpovědnost poslat děti do chróscické školy? Nikdo nám nemůže zakázat, abychom posílali děti do školy. Jednohlasně jsme se rozhodli: „Nebudeme posílat děti do jiné školy, první den půjdeme ráno na mši, potom ať jdou rovnou do školy – tam, kam patří, do své třídy!“

Penzista: S kolegy jsme zatím vymýšleli, jak pomoci. My, lužickosrbské učitelé v důchodu a studenti učitelství, jsme zorganizovali skupinu dobrovolníků pro výuku 5. ročníku v chróscické škole. Rozhodli jsme se, že povedeme vyučování stejně jako v každé jiné škole s jedním rozdílem – nemusejí nám za to platit.

Gabriela Bržanowa: Když nám naši učitelé-důchodci přišli na pomoc, vyvolalo to euforii. Bylo nám, jako bychom už tím zvítězili.

Handrij Bržan: Noc jako žádná jiná, ale přesto po ní přišlo svítání. Toho rána mi bylo jak o narození Páně, moje přání se splnilo! Marko Jurk vedl děti z bohoslužby přímo ke škole, před dětmi šel farář Hrjehor. My rodiče za nimi uličkou mezi demonstranty. Televize ARD vysílala manifestaci živě v ranním programu. Rozhlas, noviny z tuzemska i zahraničí...

(...)

Gabriela Bržanowa: Akorát já u toho nemohla být. Byla jsem doma u našeho malého Mikuláše, nebylo mu ani pět měsíců. Sotva u školy všechno proběhlo, přišel můj muž domů a všechno mi vyprávěl. Neumíš si představit, jaké to bylo, zítra musíš jít s námi, říkal mi. My jim ukážeme – naše škola není zavřená! Odteďka bude každé ráno demonstrace, dokud nepřijde zpráva, že škola zůstane. Ve škole se nám postavila do cesty ředitelka. Nechtěla nás pustit do

vnitř. Prohlásila, že pro nás je škola zavřená. Pan farář na to, že se tu přesto najde nějaká prázdná třída. Prostě kolem ředitelky provedl děti do třídy. Později jsem zjistila, že jsme naším počínáním školu „obsadili“ – tak to stálo v *Lužickosrbských novinách* (9. srpna 2001), i v německých jsem četla: „Chróscičti obsadili školu.“

Doma už jsem to nemohla vydržet. Vzala jsem Mikuláše a zavázala si ho do šátku. S kočárkem by to mezi tolika lidmi nešlo. Takhle jsem šla ráno do Chróscích kilometr nahoru ke škole... A pak jsme tam chodili každé ráno. Byli jsme velmi šťastní, že máme svého právníka. Dr. Markowa má ještě dnes jasný názor na náš boj, jsme si velmi blízcí. Před tou masou lidí řekla, co nám leželo na srdci, i to, co bylo politicky nutné. Toho dne a potom každý další jsme zakončili duchovní písní „Za náš národ a zemi, všemocný, věčný Bože“. Poté si dobrovolní učitelé převzali děti k pravidelnému vyučování. Tak to probíhalo den co den – nejprve byla demonstrace, pak děti zamířily s učiteli uličkou mezi demonstranty do školy. (...) Novináři z Berlína, Drážďan, Lipska, Frankfurtu, z kolínského ARD s námi vtipkovali: Doprovázejí nejznámější německé páťaky!

Matka žaka z páté třídy, nechce být jmenována: S těmi pocity, s tím přesvědčením... v ranním rozhlase jsme slyšeli: Jestli budeme stávkovat dál, naše děti budou muset opakovat ročník...

Penzista: A navíc teď už konkrétně: pokuta až 2 500 marek! (...)

Jan Nuk: Ten zápal bořil zdi. Co jsem k tomu tehdy řekl? V *Saských novinách* ve vydání ze 13. srpna, tedy po prvním týdnu stávky, stojí: „Lužičtí Srbové rozšiřují boj o školy... ministr školství Matthias Rößler se o víkend obrátil faxem na předsedu Domowiny Jana Nuka a souhlasil s rozhovory o budoucí podobě sítě lužickosrbských škol. Rodiče ovšem musejí zanechat protestů...“ – Jako bych byl nějaký indiánský náčelník, který pokynutím ruky říká lidem, jestli doleva, nebo doprava. Dále *Saské noviny* psaly: „Šéf Domowiny Nuk, který do konce rozhovorů doufal v odklad zákazu výuky, reagoval polekaně.“ – „To je nátlak, pane ministře. Náš protest bude trvat, dokud nevzbudíme větší zájem veřejnosti. Může to vést až ke krátkodobému uzavření dálnice A4. V pondělí odešleme dopis OSN, v němž upozorníme, jakým způsobem se v Sasku postupuje při dodržování základního práva Lužických Srbů na výuku a výchovu v mateřském jazyce.“ V dalším textu *Saské noviny* uvedly, že ARD a ZDF budou živě přenášet reportáž o chróscické rebelii. Situace se každou hodinou vyostřovala.

Marko Jurk: Náhle se rozneslo, že sem jede policejní kolona. Mladí z Jaseňce chtěli zemědělskou technikou zablokovat sjezd z dálnice. Ale Jan Nuk a Clemens Hrjehor je varovali: „Proboha, tím si můžete uškodit.“ Zůstali jsme u klidného protestu. Policie stála a přihlížela. Děti prošly uličkou mezi lidmi od fary ke škole, lidé jim tleskali. Vypadalo to jako procesí...

Každý večer jsme se sešli v Prawočích a zhodnotili celý den a ráno v osm jsme se zase setkali u fary, pomodlili se, zazpívali tři sloky kostelní písně a já potom promlouval k dětem: „Teď už pojďte, je čas na školu!“ Od rána od osmi až do poledne jsme drželi stráž na školním dvorku, dávali pozor, aby se do výuky nedostali nějaký novináři nebo bůhví kdo... Děti odcházely ze školy za doprovodu rodičů. Třídní knihu jsem odnesl k nám domů a ráno zase zpátky do školy. Znovu jsme se setkali u dveří fary. Tak to šlo první, druhý, třetí týden.

(Druhý stupeň základní školy se v Chróscích udržet nepodařilo, ani s podporou ze zahraničí, ani po intervenci u kancléře G. Schrödera, který vysvětlil, že není v jeho moci cokoli nařizovat zemské vládě. Záležitost se nakonec dostala do kompetence okresu Kamenec. Otevření 5. ročníku nebylo povoleno z důvodů nerentability s odvoláním na saský zemský zákon, který stanovoval minimální počet 20 žáků ve třídě, kdežto v září 2001 bylo do 5. ročníku chróscické školy zapsáno pouze 17 žáků. Prosadit se podařilo pouze to, že děti, jejichž rodiče si to přejí, mohly dokončit své základní vzdělání ve škole s lužickosrbskou výukou v Ralbicích. V Chróscích nadále zůstávají pouze 4 ročníky základní školy. – pozn. red.)

Duben byl měsíc studentských exkurzí a do České republiky se vydaly hned tři skupiny lužickosrbských studentů. Nejdříve přijel na týden pobyt v Praze 10. ročník studentů češtiny z budyšínského gymnázia spolu s partnery z gymnázia ve Varnsdorfu, další týden se do Prahy na dva dny podívali i jejich mladší spolužáci ze 7. ročníku a na tradiční partnerské setkání do Hořic se vydali studenti z Dolnolužickosrbského gymnázia v Chotěbuzi. Přinášíme zde jejich dojmy, v hornolužické i dolnolužické srbsčině.

Město přepjelnjených wobchadnych srědkow abo: Kak dožiwi 10. lětnik Prahu

(ekskursija bu wot Němsko-českeho fonda za přichod spěchowana)
Dnja 1. apryla startowachmy krótko do wosmich z busom do českeje stolicy. Bě nas 47 šulerjow a tři wučerjo Budyškeho srbskeho gymnázija. Po třoch hodzinach jězby wotstajichmy naše wačoki w hostelu, a hižo nastajichmy so do centra złotoho města. Při tym přewodžachu nas džesac českých šulerjow našeje partnerskeje šule z Varnsdorfa. Po puću do Stareho Města zaměnichmy naše pjenjezy hišće na české króny. Před radnicu sluchachmy na zwonjenje znateho astronomiskeho časnika z mjenom "Orloj". Po tym sčěhowaše wjedženje po starej radnici, najprjedy za šulerjow češtiny, potom tež za wšitkich tamnych. Wobě skupinje zalěžeštej tež na wěžu radnice, zwotkelž mózachmy sej přeni wid na stolicu popřec. Po spontanym zeznaču ruskeje skupiny šulerjow jěždzechmy z busom zaso wróčo do našeho hostela. Při tym nazhonichmy k přenjemu razej, kak to je, hdyž dyrbiš so jako skupina z 61 šulerjemi a wučerjemi do tak a znak hižo přepjelnjeného busa tlóčić. W hostelu dóstachmy naše stwy připokazane, a z wječornym filmom "Alois Nebel", kotryž wobjednawa wuhnače Němcow z Českeje, so přeni džen tež hižo skonči.

Na druhim ranju wočakowaše nas dolhi džen na Kralowskim puću. Při zajimawosćach podlu znateho puća posluhachmy na přednoški w pomnikach, wěžach a domach. Mjeztym pak mějachmy tež dvě hodzinje swobodneho času. Nóžkowachmy wot Václavského náměsta k Pulwerowej wěži, přez Stare Město ke Karlowemu mostej a wottam na Malu Stranu. Po tym, zo smy so hač na Praski hród dokrosnowali, běchu wšitcy chětro wučerpani.

Nětko wopytachmy hišće Łužiski seminar, w kotrymž zhonichmy tójšto wo Serbach, kiž běchu do Prahi na studij přišli. Tež džěło Towarstwa přečelow Serbow smy tam zeznali. Z metro podachmy so zaso wróčo do našeho hostela.

Po krótkej nocy sčěhowaše srjeda, naš Kafka-dzeń. Dopoldnja zeznachmy najwšelakoriše twarjenje w měsće, w kotrychž je Kafka skutkował abo bydlił. Wězo njesmědžeše wopyt muzeja Kafki falować. Po wobjedže podachmy so zaso na horu. Tónraz pak nic k Praskemu hrodej, ale na Petřín, na kotrejž stejí mała Eiffelowa wěža. Dospołnje wučerpani podachmy so zaso wróčo do města, hdžež tolkachmy so wospjet do přepjelnjeneje tramwajki. Ale z tym njebě džen hišće nimo, wšako stejese za srjedu hišće "Prague by night" na programje. Potajkim podachmy so po wječeri znowa do města, zo bychmy sej wobswětlene město bjez turistow wobhladali. W Złotej hasce pokuknychmy tež do domu č. 22, w kotrymž je Kafka bydlił a pisał. Z tym bě naš Kafka-dzeń zakončeny.

Štwórtk běše potom najprijomniši džen cyłeho tydženja. Wopytachmy narodny pomnik z hoberskej statuu Žižki, hdžež so tež wot našich českých přečelow rozohnowachmy. Cyłe popołdnjo mějachmy swobodne. Štóz chcyše, móžeše sej z našimi wučerjemi na Vyšehrad wulećeć, zwotkelž maš wulkotny wid na Prahu a Wołtawu. Nalada běše hač do wječora dobra.

Pjatk rano bě wjetšina z nas chětro mučna a wučerpana. Dobroho planowanja dla wotjědže naš bus do Budyšina samo pječ mjeńšinow zašo hač předwidžane!

Cyły tydžen mějachmy rjane slónčne wjedro. Wothladajo wot někotrych napinacnych situacijow mějachmy rjany čas w českej stolicy a mózachmy sej tójšto wulkotnych začisćow sobu domoj wzáč. Džakujemy so wutrobnje pola Němsko-českeho fonda přichoda za finansielnu podpěru!

Matti Dils,

student 10. lětnika Serbskeho gymnázija w Budyšině

Słowniček: spěchowac – podporovat, podpořit; wačok – batoh (srov. české vak, váček); sčěhowac – následovat; tamni – ostatní; tak a znak – tak jako tak, už tak; wobjednawać što – pojednávat o čem; nóžkowac – jít pěšky; krosnowac – šplhat, drápat se do kopce; chětro – náramně, pořádně; twarjenje – budova; tolkać so – tlačit se, cpát se; hoberski – obrovský; wulećeć – udělat si výlet; dla – kvůli, pro; samo – jenom; mjeńšina – minuta; zašo – dříve (ale autor asi myslil „později“); předwidžany – předpokládány.

Studenti 7. ročníku budyšínského gymnázia studují, k čemu sloužil Lužický seminář; foto Jana Štillerová.

Studenti 7. ročníku budyšínského gymnázia se při návštěvě Prahy vyfotografovali také na Karlově mostě, vpředu jejich česká učitelka Jana Štillerová, která exkurze do Prahy pro studenty češtiny organizuje, foto archiv Jany Štillerové.

Naša wuknikowska wuměna w šulskem lěse 2018/2019

7 apryl 2019 smy, 15 wuknikow a wuknicow Dolnosěrbskego gymnaziuma, na wuknikowsku wuměnu do Českeje jěli. Dłujko smy ze šěgom ducy byli a wjacor smy w měštašku Hořice byli. Česke fami-
lije su nas wutšobnje witali. Pšiducy žen smy ze šěgom do Pragi jěli. W Praze su nas pšez město wjadli a smy wjele zajmnostkow wize-
li, ako na pšikład grod, znaty zeger radnice a wjele wěcej. W Serbskem
seminarje su nas wjelgin wutšobnje witali a su nam zajmne stawiz-
niske fakty wo seminarje wulicowali. Smy teke měli gózinu lichego
casa. Pótom smy byli w muzeju za iluzije.

Na druhym dnu smy woglédali do města Turnow do muzeja
za mineralije. Pótom smy tši góziny pšez góru drogowali a smy
na kóncu wšykne kšeli jano hyšći do póstole.

Srjodu smy byli w parku archeologije w bliskosći města König-
grätz. W tom měsce smy mógli to a druge nakupowaš.

Na slédnem dnu smy gótowali měšćański rally pšez Hořic.
Mimo togo smy se wuběžowali we kjaglowanju. Derje ražony žen
smy dali „wuklincaš“ z małym kónčnym swěženjom.

12 apryl smy domoj jěli. Ze šěžkeju wutšobu smy se z familijami
rozžognowali. W Českej jo se nam wjelgin derje spódobało. Wuk-
nikowska wuměna móžomy wšykny do rady daš. Nejlepší jo se
nam žen w Praze spódobało.

Wutšobny žěk wšym familijam, organizatoram a pšewózwor-
jam za wjelgin ředne dny w Českej.

Lube póstrowy wót **wuknikow Dolnosěrbskego gymnaziuma
Chóšebuz!**

Słowniček: wuknik – žák, (středoskolský) student; šěg – vlak (hls. čah); su nas pšez
město wjadli – (idiom) prováděli nás po městě; zeger – hodiny, zde orloj; lichí cas –
volný čas, volno; droga – cesta; kšes – chtít (hls. chcýč); Königgrätz – německé jméno
Hradce Králové; gótowaš – připravovat, zde provádět, konat; wuběžowaš se – soutě-
žít, závodit; kjaglowanje – hra v kuželky; ražony – podání, do rady daš – doporučit.

Ekskursija do Prahi

Dnja 11. 4. poda so naš 7. lětnik – skupina češćiny Serbske-
ho gymnazija Budyšin – na ekskursiju do Českeje. Najprjedy
jědžechmy z čahom hač do Liberca a wottam z luksurionym
busom Regio-Jet hač do stolicy Českeje – do Prahi. Z knjeni
Štillerovej a knjeni Brězanec-Žurowej, kotrejž so hižo w Praze
wuznašej, podachmy so z metro na „Václavské náměstí“. Tam
smy přeni přednošk slyšeli a swobodny čas za wobjed měli.
Po tym podachmy so dale na puč po znatej „Královské cestě“. Do-
žiwjenje započo so při „Prahné bráně“, džechmy dale přez Ce-
letnu ulicu na „Staroměstské náměstí“, hdžež wopytachmy znaty
časnik „Orloj“ a „Týnský chrám“. Po puču předstajichu šulerjo
w skupinach krótké referaty. Potom džechmy dale přez „Karlův
most“. Skrótka wopytachmy „John-Lennon-wall“, cyrkej „Pra-
žské Jezulátko“ kaž tež Łužiski seminar, hdžež naši prawótcojo
studowachu a bydlachu. Po tym je dale šlo na „Malostranské
náměstí“ k cyrkwi „Svatého Mikuláše“ hač horje přez Nerudo-
vu ulicu na Hradčany, hdžež so kral tehdy krónowaše. Wopy-
tachmy tež „Zlatou uličku“, zo bychmy na kóncu dnja skónčnje
wučerpani do našej pensije dóšli. Wječor zabawjachmy so z hra-
mi. Na druhi džen wopytachmy wěžu Petřín a špihelowy laby-
rint. Po tym mějachmy swobodny čas a nawječor wróčichmy so
zaso z busom a čahom do Budyšina.

**Amadea Škodźic, Tabeja Ryčerjec, Johanna Hadanec,
7. lětnik, Serbski gymnazij**

Słowniček: podać so – vydat se; pensija – pension; špihel – zrcadlo.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.com, luzice@luzice.cz,
ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Oberhelová, Michalovice 17, 412 01 Litoměřice, eliska.oberhelova@gmail.com, tel. 728 581 822;

zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Kryštof Peršín. Sazba: Václav Machurka.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.